

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การเมืองและ การปกครอง **จีน** **1921~2021**

หนึ่งศตวรรษ พรรคคอมมิวนิสต์จีน

ดร.พิทยา สุวคินทร์

ได้รับทุนสนับสนุนการเขียนตำรา
จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2564

การเมืองและการปกครองจีน 1921-2021

หนึ่งศตวรรษ พรรคคอมมิวนิสต์จีน

โครงการหนังสือวิชาการที่น่าพิมพ์ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ให้จัดพิมพ์และจำหน่ายในราคาเย่อเยา

ถ่ายเอกสารแทนการใช้หนังสือ
คือการทำลายภูมิปัญญาสร้างสรรค์

การเมืองและการปกครองจีน 1921-2021 หนึ่งศตวรรษ พรรคคอมมิวนิสต์จีน

ดร.พิทยา สุวคันธ์

รองศาสตราจารย์

วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2565

หนังสือที่ได้รับทุนสนับสนุนการเขียนตำราจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2564

พิทยา สุวพันธ์.

การเมืองและการปกครองจีน 1921-2021 หนึ่งศตวรรษ พรรคคอมมิวนิสต์จีน.

1. จีน--การเมืองการปกครอง--ค.ศ. 1921-2021.

JQ1510

ISBN 978-616-314-835-3

ISBN (E-BOOK) 978-616-314-841-4

ลิขสิทธิ์ของรองศาสตราจารย์ ดร.พิทยา สุวพันธ์
สงวนลิขสิทธิ์

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 เดือนมีนาคม 2565

จำนวน 40 เล่ม

ฉบับอิเล็กทรอนิกส์ (e-book) เดือนมีนาคม 2565

จัดพิมพ์และจัดจำหน่ายโดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ท่าพระจันทร์: อาคารธรรมศาสตร์ 60 ปี ชั้น U1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ถนนพระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200 โทร. 0-2223-9232

ศูนย์รังสิต: อาคารโดมบริหาร ชั้น 3 ห้อง 317 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12120

โทร. 0-2564-2859-60 โทรสาร 0-2564-2860

<http://thammasatpress.tu.ac.th>, e-mail: unipress@tu.ac.th

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ออกแบบปกโดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชภูมิ ปัญสงเสริม

ราคาเล่มละ 270.- บาท

สารบัญ

คำนำ	(7)
บทที่ 1 กรอบแนวคิดทางประวัติศาสตร์การเมืองและการปกครองจีน	1
บทที่ 2 ประวัติศาสตร์และการเมืองจีน ค.ศ. 1921-1949	13
บทที่ 3 ภาพรวมการเมืองการปกครองจีน และเศรษฐกิจจีน ค.ศ. 1921-2021	31
บทที่ 4 ยุคเหมาเจ๋อตง (ค.ศ. 1949-1976)	59
บทที่ 5 ยุคเติ้งเสี่ยวผิง (ค.ศ. 1976-1997)	91
บทที่ 6 ยุคเจียงเจ๋อหมิน (ค.ศ. 1992-2002)	123
บทที่ 7 ยุคหูจิ่นเทา (ค.ศ. 2003-2012)	153
บทที่ 8 ยุคสีจิ้นผิง (ค.ศ. 2013-2021)	181
บทที่ 9 บทสรุป	217
ดัชนี	249

คำนำ

หนังสือ *การเมืองและการปกครองจีน 1921-2021 หนึ่งศตวรรษ พรรคคอมมิวนิสต์จีน* เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนของหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จากการที่ผู้เขียนได้รับมอบหมายให้เป็นผู้สอนรายวิชา สส. 334 การเมืองและการปกครองจีน หนังสือ *การเมืองและการปกครองจีน* เล่มนี้จะทำหน้าที่เพื่ออ่านประกอบคำบรรยายสำหรับนักศึกษา และสำหรับผู้สนใจเรื่องราวเกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาชนจีน

ดังนั้นผู้เขียนจึงได้จัดทำเนื้อหาของหนังสือเพื่อช่วยให้ผู้อ่านได้รับความสะดวกในการศึกษา ค้นคว้า เรียนรู้และทำความเข้าใจ และสามารถอ่านหนังสือเพื่อนำไปสู่การอภิปราย การซักถาม การวิพากษ์วิจารณ์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้มากขึ้น อีกทั้งเป็นเป้าประสงค์ของการศึกษาที่ต้องการใช้นักศึกษา นักวิชาการ เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมจีน

ทั้งนี้ การเขียนหนังสือ *การเมืองและการปกครองจีน 1921-2021 หนึ่งศตวรรษ พรรคคอมมิวนิสต์จีน* เล่มนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ให้ทุนสนับสนุนการเขียนตำราทางวิชาการ และขอขอบคุณนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศ ที่ผู้เขียนได้อ้างอิงประกอบการเขียน รวมทั้งนักวิชาการ นักศึกษา และบุคคลทั่วไปที่ได้แลกเปลี่ยนมุมมองความคิดในประเด็นการเมืองและการปกครองจีน รวมทั้งเศรษฐกิจจีน ผู้เขียนถือว่าบุคคลเหล่านั้นได้ช่วยเปิดพรมแดนแห่งความคิดต่อผู้เขียนให้ก้าวไกลออกไป

ผู้เขียนขอขอบพระคุณท่านศาสตราจารย์ ดร.จุลชีพ ชินวรรณ ที่เป็นแรงบันดาลใจต่อการศึกษาระดับปริญญาเอก และการทำงานที่เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ความประทับใจในความทุ่มเท ความอดทน และความเสียสละในการทำงาน จึงเป็นแรงผลักดันให้ผู้เขียนทุ่มเทในการเขียนหนังสือเล่มนี้เพื่อเป็นการระลึกถึงพระคุณของท่านอาจารย์มาจนกระทั่งทุกวันนี้

พิทยา สุวพันธ์

บทที่ 1

กรอบแนวคิดทางประวัติศาสตร์

- การเมืองและการปกครองอื่น
 -
 -
-

กรอบแนวคิดทางประวัติศาสตร์ การเมืองและการปกครองจีน

ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ นับเป็นหนึ่งในช่วงที่มีสีสันมากที่สุดในสายธารประวัติศาสตร์ที่เต็มไปด้วยเหตุการณ์ที่เป็นจุดพลิกผันสำคัญ และส่งผลมาถึงจีนวันนี้ เริ่มตั้งแต่การสถาปนาราชวงศ์ชิงในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 ด้วยว่าช่วงระยะเวลาราว 200 ปี ตั้งแต่ชนกลุ่มน้อยแมนจูเข้าปกครองชาวฮั่นและสถาปนาราชวงศ์ชิง การรุกรานโดยจักรวรรดินิยมตะวันตก สงครามฝิ่น ช่วงเวลากว่า 100 ปีที่จีนต้องกลักรับ “สนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรม” ถูกลดสถานะจากประเทศมหาอำนาจเป็น “คนป่วยแห่งเอเชีย” กบฏไท่ผิง-การปฏิรูปร้อยวัน-การปฏิวัติซินไฮ่ เมื่อ ค.ศ. 1911 ที่นำไปสู่การล่มสลายของระบอบจักรพรรดิ การสถาปนาสาธารณรัฐจีนภายใต้การนำของซุนยัตเซ็น (Sun Yat-Sen) จีนยังคงเผชิญศึกวุ่นวายนานปีการ จากการต่อสู้ระหว่างกลุ่มขุนศึก สงครามจีน-ญี่ปุ่น การสู้รบระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์จีน จนกระทั่งพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้พิชิตชัยและสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อ ค.ศ. 1949 ดำเนินการปกครองแผ่นดินจีนมาถึงปัจจุบัน

ช่วงยุคดังกล่าว มีพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และความสัมพันธ์จีนกับโลกภายนอก ที่ส่งผลสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน ในการรวบรวมการศึกษาและวิเคราะห์ “การเมืองและการปกครองจีน” ได้พิจารณาทั้งมุมมองของจีน มุมมองของโลกตะวันออก และโลกตะวันตก อธิบายเหตุการณ์ต่างๆ อย่างรอบด้าน ตลอดจนประเด็นที่น่าสนใจ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญทั้งภายในประเทศจีนและกับประเทศรอบนอก และนอกประเทศจีน

สาธารณรัฐประชาชนจีนถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีความยิ่งใหญ่มาตั้งแต่อดีต จากอดีตจนถึงปัจจุบันจีนยังคงมองว่าตนเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่งแม้ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม การก้าวเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ของจีน ตั้งแต่ยุคเหมาเจ๋อตง การรวมแผ่นดินจีนให้เป็นปึกแผ่นอีกครั้งหนึ่ง นับได้ว่า จีนได้กลายเป็น

สาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นสังคมนิยมแบบใหม่ จึงถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของ “จีนยุคใหม่” จนกระทั่งได้เกิดการเปลี่ยนแปลงและปฏิรูปประเทศเพื่อการเปิดประเทศ (Open Policy) ที่นำโดยเติ้งเสี่ยวผิง ผู้นำจีนรุ่นที่ 2 แม้ว่าจะเป็นผู้นำที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งที่เป็นทางการ แต่ก็ถือได้ว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศ

เติ้งเสี่ยวผิงเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดของจีนและความคิดของเติ้งเสี่ยวผิงมีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศของจีน การสร้างแนวทางหรือปูพื้นฐานความคิดในการนำพาประเทศให้ก้าวไปสู่จุดหมายที่วางไว้ ที่ได้ผ่านทั้งขวากหนาม อุปสรรค และเหตุการณ์ต่างๆ และได้ส่งผ่านความคิดต่อไปยังผู้นำจีนรุ่นที่ 3 เจียงเจ๋อหมิน รุ่นที่ 4 หูจิ่นเทา และรุ่นที่ 5 สีจิ้นผิง แต่ละรุ่นผู้นำจีนได้ผ่านบททดสอบมาหลายประการ และจากการเปลี่ยนแปลงในแต่ละครั้งของผู้นำจีนแต่ละรุ่น ได้ชี้ให้เห็นถึงทิศทางการพัฒนาการทางการเมืองการปกครองและเศรษฐกิจจีนจากผู้นำจีนรุ่นที่ 1 จนถึงผู้นำจีนรุ่นที่ 5 ตามลำดับ

ประวัติศาสตร์สังคม การเมือง และการปกครองจีน

กรอบการศึกษาสำหรับสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์สังคมเศรษฐกิจตามข้อเท็จจริงแห่งการพัฒนาการทางสังคมก็ปรากฏอยู่แล้วว่า ระบบสังคมนิยม (Socialism) อันเป็นข้อที่หนึ่งหรือขั้นปฐมของระบบคอมมิวนิสต์ (Communism) ที่กำลังต่อสู้กับระบบทุนนิยม หรือถ้ามองในทางการเมืองก็คือการต่อสู้กับระบบธนาธิปไตย (Plutocracy) และแนวทางอันถูกต้องจึงหมายถึงว่าเป็นทุนนิยมกับสังคมนิยม (Capitalism vs Socialism)¹

และยังพบว่า โลกของมนุษย์ได้มีระบบเศรษฐกิจและระบบสังคมมานาน 5 ระบบใหญ่ด้วยกัน และลัทธิมาร์กซ์หรือคอมมิวนิสต์โดยทั่วไปเชื่อในเส้นทางแห่งการพัฒนาการของสังคมมนุษย์ที่ว่า สังคมที่ก้าวหน้าต้องเข้ามาแทนสังคมที่ล้าหลังตามลำดับขั้น คือ สังคมทาส (Slavery) เข้าแทนที่สังคมบุพกาล (Primitive Communal Society) สังคมศักดินาเข้าแทนที่สังคมทาส สังคมทุนนิยม (Capitalism Society) เข้าแทนที่สังคมศักดินา สังคมสังคมนิยม (Socialist Society) เข้าแทนที่สังคมทุนนิยม

¹สุภา ศิริमानนท์, คำบรรยาย แคปิตะลิสม์ บทวิเคราะห์ระบบสังคมเศรษฐกิจอเมริกา, (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), 13-15.

และขั้นสูงสุดของวิวัฒนาการคือสังคมคอมมิวนิสต์ (Communist Society) จะเข้าแทนที่สังคมสังคมนิยมในที่สุด

ซึ่งวิธีแห่งพัฒนาการสังคมนุชย์ตามที่กล่าวนั้น สังคมคอมมิวนิสต์ต่างเชื่อว่าเป็นวิธิต่างประวัติศาสตร์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อสังคมพัฒนาขึ้นถึงระดับคอมมิวนิสต์แล้วจะไม่มีรูปแบบสังคมที่เหนือกว่าอีก ความขัดแย้งพื้นฐานที่ทำให้สังคมทาส สังคมศักดินา และสังคมนิยม ดำรงรูปแบบต่อไปไม่ได้ คือความขัดแย้งระหว่างชนชั้นผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตกับชนชั้นที่เป็นผู้ใช้แรงงาน (นายทาส-ทาสเจ้าที่ดิน-ชาวนา นายทุน-กรรมกร) ซึ่งฝ่ายแรกเป็นคนจำนวนน้อยแต่กุมชะตาชีวิตของสังคมได้ เพราะเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตของแต่ละยุค ในขณะที่ฝ่ายหลัง แม้จะมีคนจำนวนมากแต่ก็ไร้อำนาจ เพราะมิได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต จึงไม่มีอำนาจในการตัดสินใจว่าจะผลิตอะไร เท่าไร และเพื่อใคร

สังคมสังคมนิยมเป็นระยะผ่านจากสังคมนิยมเพื่อจะก้าวไปสู่สังคมคอมมิวนิสต์ หลักอันเป็นหัวใจสำคัญของสังคมสังคมนิยม คือ สังคมเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิต สังคมเรียกร้องแรงงานหรือผลงานจากสมาชิกแต่ละคนตามความสามารถ และสังคมตอบแทนแรงงานของบุคคลตามผลงาน (From each according to his ability and to each according to his works) เมื่อสังคมสังคมนิยมสามารถยกระดับการผลิตขึ้นได้อย่างเหลือเฟือแล้ว มนุษย์ก็จะเข้าสู่สภาพสังคมคอมมิวนิสต์ ซึ่งถือหลักที่ว่า สังคมเรียกร้องจากบุคคลตามความสามารถ และสังคมตอบแทนบุคคลตามที่เขากำลังต้องการ (From each according to his ability and to each according to his needs)²

ส่วนหลักการเศรษฐกิจสังคมนิยมได้เน้นหนักและมีความแน่วแน่ในการแก้ไข ปัญหาของประชาชนให้พ้นจากความอดอยาก เพราะถือว่า “เศรษฐกิจทางการเมือง” (Political Economy) คือ เป็นหลักในเรื่องการแก้ไขปัญหาเรื่องปากท้องของประชาชนนั่นเอง และระบบสังคมนิยมถือว่า การปฏิวัติต้องเป็นไปอย่างรีบด่วนและเผยแพร่ไปทั่วโลก โดยยึดถือคำพูดที่ว่า “กรรมกร ชาวนา ชาวไร่ และคนใช้แรงงาน

²สมเกียรติ วันทะนะ, “รัฐสังคมนิยมจีนก่อนปี ค.ศ. 1979,” ใน *จีน-ไทย ในศตวรรษที่ 21*, บรรณาธิการโดย วรศักดิ์ มหัทธโนบล (กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), 54.

ทั้งหลายจรรวมกันและปฏิวัติโลก เพราะจากการปฏิวัติ คนยากจนจะไม่สูญเสียอะไรเลย นอกจากโชครวนแห่งความเป็นทาส แต่นายทุนและเศรษฐกิจต้องเสียทุกอย่างจากการปฏิวัติของแรงงานและสังคมที่แท้จริง นายทุนต้องสูญสิ้นไปจากโลก³

ทั้งนี้ การต่อสู้ทางชนชั้น (Class Struggle) สำหรับแนวทางของคาร์ล มาร์กซ์ ซึ่งจะเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ กระบวนการวิภาษวิธีทางประวัติศาสตร์ (Dialectical Process of History) นั่นก็คือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนจะนำไปสู่การปรับแก้ในที่สุด ซึ่งกรณีนี้ก็คือความขัดแย้งที่เกิดจากวิธีการผลิต (Mode of Production) และการกระจายการผลิต (Distribution) เป็นสำคัญ และคาร์ล มาร์กซ์มีความเห็นว่า “คุณภาพที่แท้จริงของมนุษย์จะปรากฏขึ้นก็ต่อเมื่อสังคมไม่มีชนชั้นเหลืออยู่แล้วอันเป็นผลมาจากการปฏิวัติคอมมิวนิสต์เท่านั้น トラบใดที่มนุษย์ยังมีสภาพความตกต่ำภายใต้ระบบทุนนิยม สถานการณ์เช่นนั้นจะเกิดขึ้นไม่ได้”⁴

ในส่วน of สังคมมนุษย์ที่มีการปฏิวัติที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของโลกในแนวทางสังคมนิยมก็คือ การปฏิวัติเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1917 ในประเทศสหภาพโซเวียต โดยการนำของเลนิน (Vladimir Lenin) เป็นระบบสังคมแห่งสหภาพโซเวียต โดยเลนินได้นำทฤษฎีของคาร์ล มาร์กซ์ จากเรื่องทุนนิยม (Capital) ที่ถือหลักว่า “ความปลอดภัยที่สุดของเศรษฐกิจของชาติก็คือ การมอบอำนาจให้แก่คนทำงานและคนยากจน รวมทั้งกรรมกร ชาวนา ชาวไร่ ให้เป็นผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจ และต้องมีหลักประกันไม่ให้แรงงานถูกโกง โดยนายทุน เศรษฐี หรือฝ่ายศักดินา นั่นคือคนขายแรงงานได้รับความเป็นธรรมและมีความอยู่ดีกินดีพอควร”

แต่หลังจากนั้น สงครามระหว่างค่ายทุนนิยมเสรีกับค่ายสังคมนิยมสิ้นสุดลง เมื่อกำแพงเบอร์ลินถูกทำลายจนไม่เหลือซาก และจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต กับอดีตบริวารในยุโรปตะวันออกในช่วงทศวรรษ 1990 ประเทศมหาอำนาจทุนนิยม

³ไพฑูรย์ วงศ์วานิช, *หลักเศรษฐกิจแบบ “สังคมนิยม”*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจเทรดดิ้ง, 2517), 10-11.

⁴อภิขัย พันธเสน, *พุทธเศรษฐศาสตร์ วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ*, (กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2544), 228-230.

เสรี (Liberalism) ต่างหันไปมองจีนราวกับว่าจะเป็นเหยื่อรายต่อไปของรัฐสังคมนิยม (ปัจจุบันมีอยู่ 5 ประเทศ จีน คิวบา เกาหลีเหนือ สปป.ลาว และเวียดนาม) แต่จีนไม่เพียงจะยืนหยัดอยู่ได้โดยไม่ล้มเหมือนกับประเทศที่เคยร่วมอุดมการณ์ หนาซำยังกลับผงาดอย่างยิ่งใหญ่ พร้อมจะเป็นมหาอำนาจใหม่ทางเศรษฐกิจโลกแทนมหาอำนาจเก่าที่กำลังร่วงโรย หรืออาจกล่าวได้ว่า อิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจอันใกล้ จีนจะเป็นสนามแม่เหล็กของระบบเศรษฐกิจ และเป็นตัวแปรที่สำคัญของสงครามเศรษฐกิจ และสงครามการค้า (Trade War) หรือที่กล่าวกันว่าเป็นทุนนิยมแบบจีน (Chinese Characteristics) (เสรีทางการค้าและการลงทุน) ที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก

ทั้งนี้ ประวัติศาสตร์ของจีน ถือเป็นประเทศที่เพิ่งปลดแอกพ้นจากสภาพเมืองขึ้น-กึ่งเมืองขึ้น-กึ่งศักดินา ดังสภาพของพลังการผลิตของสังคมยังอยู่ในระดับต่ำ การเรียนรู้ตามแนวทางของสหภาพโซเวียต อุดมการณ์มาร์กซ์-เลนิน และชนชั้นกรรมาชีพสากลนิยม (Proletarian Internationalism) แต่ไม่ได้ถูกนำไปใช้ในจีนเต็มรูปแบบแต่มีการผสมกลมกลืนหรือปรองดองกับชาตินิยมในจีน ผลประโยชน์จำเพาะของจีน และสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ และลัทธิพึ่งตนเอง (Self-Reliance) ที่มีอิทธิพลมาก และมีผลต่อการปฏิบัติและการปฏิรูป แผนนโยบายสังคมเศรษฐกิจดังกล่าวก็ไม่ยั่งยืน ความเชื่อหรือค่านิยมของจีนในส่วนที่เกี่ยวกับพฤติกรรมระหว่างประเทศบางอย่างคงอยู่ได้อย่างยั่งยืน แต่บางอย่างก็เปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขภายในและภายนอกประเทศ แต่คำถามที่น่าสนใจคือ จีนยุคโลกาภิวัตน์ “ระบบสังคมนิยมแบบจีนหรือทุนนิยมแบบจีน” จะสามารถปรองดองอยู่ร่วมกับสังคมโลกได้อย่างไร

ทั้งนี้ จีนถือว่าเป็นประเทศที่มีความสำคัญในการทำความเข้าใจและเรียนรู้ จีนเป็นประเทศที่มีชาติกำเนิดที่มีศักดิ์ศรี (อย่างน้อยชาวจีนก็เชื่อเช่นนั้น) กล่าวคือ มรดกทางวัฒนธรรมอุดมสมบูรณ์ มีระบบความเชื่อหรือค่านิยมที่มีคนจำนวนมากเลื่อมใสและปฏิบัติตาม (ลัทธิขงจื๊อ) และมีหลักการและมาตรฐานความประพฤติที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งพอกกล่าวเป็นประเด็นดังนี้ คือ⁵

⁵เขียน ธีระวิทย์, *นโยบายต่างประเทศจีน* (กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), 10-11. และดูเพิ่มเติมใน เขียน ธีระวิทย์, *จีน-ไทย ในศตวรรษที่ 21 (ปฐมบท)*, (กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

(1) จีนเป็นดินแดนที่มีประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งมหัศจรรย์ เอาไว้มากมาย ที่ทำให้คนทั่วโลกได้ชื่นชม อาทิ แม่น้ำวิปโยค (หวงเหอ) กำแพงเมืองจีน สุสานราชวงศ์หมิง สุสานจินซีฮ่องเต้ (ฉินสื่อหวงตี้) บ้านเกิดและสุสานของขงจื๊อ เมื่อจีนปิดประเทศ (ด้วยสิ่งที่ตะวันตกเรียกว่า “ม่านไม้ไผ่” ด้วยเครื่องมือของตะวันตกหรือผู้นำจีนเองก็ตาม) แต่ช่วง 20 ปีแรกของการสถาปนาระบบคอมมิวนิสต์ แนวหน้าในการพังทลาย “ม่านไม้ไผ่” ก็คือ การติดต่อกันทางวัฒนธรรมหรือการทูต “ประชาชนต่อประชาชนของจีนนั่นเอง”

(2) ประชาชนจีนที่อพยพไปอยู่ต่างแดนจำนวนมาก “ชาวจีนโพ้นทะเล” ส่วนใหญ่มีความขยันหมั่นเพียร และไม่น้อยที่กลายเป็นคนร่ำรวยในต่างแดน กลุ่มคนพวกนี้มีความผูกพันทางใจกับบ้านเกิดเมืองนอนของตน การส่งเงินกลับบ้านเพื่อปากท้องของญาติที่อยู่ภูมิลำเนาเดิมหรือการกลับเยือนบ้านเกิด ได้กลายเป็นสายใยทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่เชื่อมโยงส่วนต่างๆ ของจีน (โดยเฉพาะอย่างยิ่งมณฑลกว่างตุ้ง และฝูเจี้ยน)

(3) วัฒนธรรมในด้านค่านิยมหรือความเชื่อของตน ชาวจีนเชื่อว่าพวกตนเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่จึงตกเป็นเชลยของความยิ่งใหญ่ ความเจริญรุ่งโรจน์ในด้านอำนาจและความเหนือชาติอื่นในด้านอารยธรรม ราชวงศ์ฮั่น ถึง หมิงหรือแม้แต่วราชวงศ์หยวน (มองโกล) และราชวงศ์ชิง (แมนจู) ซึ่งมีเชื้อสายอื่น บางทีก็ถูกอ้างเป็นจีนในแง่ความยิ่งใหญ่ ส่วนหนึ่งเป็นความจริง แต่อีกส่วนหนึ่งเป็นความเชื่อทางจินตนาการ

(4) ประวัติศาสตร์จีนนิยมยกย่องให้เกียรติแก่กษัตริย์ที่ขยายอำนาจ สร้างความปึกแผ่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสาปแช่งคนที่ทำให้แผ่นดินแตกแยก นั่นเป็นการอธิบายว่าทำไมผู้นำจีนต้องครอบครองทิเบตให้จงได้ ทำไมได้หวั่นจึงแยกตัวออกเป็นประเทศเอกราชไม่ได้ ภาวะผู้นำในปักกิ่งคือฟื้นฟูความเป็นปึกแผ่นและความยิ่งใหญ่ของจีน (จินซีฮ่องเต้แม้จะเป็นที่ทารุณโหดร้ายก็จริงแต่เขามีความชอบในแง่ทำ

2541), 2-3. ที่ได้ตั้งคำถามที่ว่า “จีนมีอะไรดี” (1) มีประชากรมากที่สุดในโลก (หนึ่งในสี่ของประชากรโลก ทั้งนี้รวมถึงจีนในฮ่องกง มาเก๊า ไต้หวัน และชาวจีนโพ้นทะเล) (2) มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับสามของโลกรองจากรัสเซียและแคนาดา (3) มีฐานเศรษฐกิจขนาดใหญ่ ตลาด อำนาจซื้อ หรือศักยภาพการผลิต และการบริโภคของประชาชน และ (4) เป็นหนึ่งในห้ามหาอำนาจของโลกที่มีสิทธิยับยั้ง (Veto) ในคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ

จีนให้อยิ่งใหญ่ และรวมเป็นปึกแผ่น) ผู้นำจีนถูกทำให้เชื่อนั่นคือ ความคาดหวังที่ประชาชนมีต่อพวกเขาและประวัติศาสตร์จะจารึกคำตัดสินพวกเขา

(5) ชาวจีนเป็นนักประวัติศาสตร์ มีอารยธรรม รักศักดิ์ศรีความยิ่งใหญ่ของชนชาติจีน โดยพื้นฐานแล้วเป็นไปตามประเพณีจีนนิยม (Sino-Centricism) ซึ่งจีนก็เรียกตนเองมาแต่โบราณว่า “จงกว่อ หรือ Middle Kingdom” อันหมายถึง “ศูนย์กลางของโลกที่มีอารยธรรม” แต่ความยิ่งใหญ่ของจีนถูกทำลายโดย “ชนป่าเถื่อน” นอกกำแพงเมืองจีน “ผีชนแดง” ชาวตะวันตก และญี่ปุ่น “ตัวเตี้ย” พวกชนป่าเถื่อนได้เหยียบย่ำและเหยียดหยามจีนตลอดมา

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และการปกครองจีน

นับตั้งแต่พรรคคอมมิวนิสต์จีนภายใต้การนำของเหมาเจ๋อตงยึดอำนาจบนแผ่นดินใหญ่ของจีนได้สำเร็จและสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อ ค.ศ. 1949 จีนได้มีการปกครองในระบอบคอมมิวนิสต์ โดยพรรคคอมมิวนิสต์จีนมีอำนาจเด็ดขาดและสูงสุด และมีระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมที่มีการวางแผนและควบคุมอย่างเข้มงวดจากส่วนกลาง (Centrally Planned and Controlled Economy) อุดมการณ์มาร์กซ์-เลนิน (Marxism-Leninism) และความคิดของเหมาเจ๋อตง (Mao Zedong of Thought) ตลอดจนปิดประเทศเพื่อแก้ไขปัญหาภายในประเทศทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในลักษณะแบบพึ่งพาตนเอง (Self-Reliance)

ต่อมาหลังการอนิจกรรมของประธานเหมาเจ๋อตงในเดือนกันยายน ค.ศ. 1976 การเมืองและเศรษฐกิจของจีนได้เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เพราะเติ้งเสี่ยวผิงได้กลับขึ้นมากุมอำนาจทางการเมืองและดำเนินการปฏิรูปทางเศรษฐกิจโดยใช้กลไกตลาดทำให้เศรษฐกิจจีนเปลี่ยนแปลงก้าวกระโดดไปอย่างรวดเร็ว และได้ดำเนินนโยบายการเปิดประเทศ (Open Policy) ออกสู่โลกภายนอก เมื่อ ค.ศ. 1978 ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนให้ก้าวหน้าเทียบทันกับนานาประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ เศรษฐกิจของจีนในช่วงนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็น “สังคมนิยมแบบใช้กลไกตลาด” (Market Socialism) หรือ “สังคมนิยมที่มีลักษณะจำเพาะแบบจีน” (Socialism with Chinese Characteristics) เกิดการปฏิรูปทางเศรษฐกิจทำให้เศรษฐกิจของจีน

ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zone: SEZ) เมืองท่าชายฝั่งทะเล และสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเขตที่ได้รับ การส่งเสริมการลงทุนแถบชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกตั้งแต่เหนือจรดใต้ของจีน

และในช่วงหลังการอนิจกรรมของผู้นำรุ่นที่ 2 เติ้งเสี่ยวผิงในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1997 ได้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจของจีนเป็นอย่างมาก ตลอดจนการสืบทอดอำนาจทางการเมืองของผู้นำรุ่นต่อไป ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าวิเคราะห์สังคม การเมือง และเศรษฐกิจจีนเป็นอย่างยิ่ง ตลอดจนสังคมโลกต่าง เฝ้ามองการขึ้นสู่อำนาจของผู้นำรุ่น 3 เจียงเจ๋อหมิน เมื่อ ค.ศ. 1997 อย่างเป็นทางการ โดยไม่มีเติ้งเสี่ยวผิงที่อยู่เบื้องหลังการชี้แนะและแนะนำ ที่ว่าจะนำทิศทาง ในการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองของจีนต่อไปได้อย่างไร

ในช่วงเวลาเดียวกันกับจีนได้รับคืนเกาะฮ่องกงจากอังกฤษ เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1997 จีนได้ใช้หลักการปกครองที่เรียกว่า “1 ประเทศ 2 ระบบ” (One Country Two System) ซึ่งหมายความว่า จีนมี 1 ประเทศ จีนแผ่นดินใหญ่ ยังคงใช้ระบบคอมมิวนิสต์ แต่ฮ่องกงยังคงใช้ระบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นเรื่องแปลกใหม่ในประชาคมนานาชาติที่ใช้ระบบการปกครอง 2 ระบบในประเทศเดียว ขณะที่เจียงเจ๋อหมินได้มีบทบาทและกำหนดทิศทางในการพัฒนาจีนต่อไปจนถึง ค.ศ. 2002 ซึ่งการเมืองของจีนจะผันแปรไปในทิศทางเดียวกับประเทศในระบบ ประชาธิปไตยหรือไม่นั้น ตลอดจนการก้าวเข้ามาสู่ระบบทุนนิยม ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

ในขณะเดียวกันนี้ หูจิ่นเทา ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะทายาททางการเมือง หรือ ผู้นำรุ่นที่ 4 ที่จะนำจีนในตอนต้นของศตวรรษ 21 ในระยะเวลา 10 ปี และมี แนวโน้มว่าบทบาทของผู้นำในอนาคตจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่มีลักษณะของ นักบริหาร-เทคโนโลยีมากกว่า นักปฏิวัติ-ปลุกระดม อย่างเหมาะสม น่าจะเป็น สิ่งที่จะผลต่อการเมืองและเศรษฐกิจของจีนในอนาคต ดังนั้นพรรคคอมมิวนิสต์จีนจะ ยังคงรักษาอำนาจเบ็ดเสร็จทางการเมืองของจีนต่อไปได้หรือไม่ และที่น่าสนใจอีกอย่าง หนึ่งคือการดำเนินการพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจในลักษณะของสังคมนิยมที่ใช้กลไก ตลาด (Socialist Market Economy) รวมถึงบทบาทของจีนที่มีผลต่อการ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองของโลกย่อมที่จะมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นใน

อนาคต และการผงาดขึ้นเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองของจีน ซึ่งล้วนทำให้ประเทศต่างๆ ได้จัดบทบาทของตนในการให้ความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจกับจีน ซึ่งเห็นได้เด่นชัดขึ้นในยุคของสีจิ้นผิง ที่ได้นำเสนอนโยบายความฝันของจีน (Chinese Dream) และนโยบายหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง (OBOR) ที่เป็นสัญลักษณ์ของทุนนิยมว่าจีนจะมีการปรับทิศทางในการพัฒนาเศรษฐกิจจากระบบสังคมนิยมถึงทุนนิยมได้อย่างไร และการเข้ามามีบทบาทต่อโลกได้อย่างไร ในช่วงต้นของศตวรรษที่ 21

สรุป

การวิเคราะห์แนวความคิดทางปรัชญาประวัติศาสตร์สังคมนิยม การเมืองและการปกครอง จากระบบสังคมนิยม (Socialism) สังคมนิยม-ทุนนิยม (Socialism-Capitalism) หรือที่จีนเรียกว่า 1 ประเทศ 2 ระบบ (One Country Two System) และทุนนิยม (Capitalism) ตลอดจนถึงการเมืองที่เกิดขึ้นในบริบทของจีนที่เกี่ยวข้องกับนานาชาติ ซึ่งความรักชาติ (Patriotism) และชาตินิยม (Nationalism) ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์จีนมาโดยตลอด แต่จุดเน้นอาจจะแตกต่างกันตามกาลเวลาและเงื่อนไขทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทั้งนี้ยังชี้ให้เห็นความสำคัญในเรื่องศักดิ์ศรีและผลประโยชน์ของชาติจีนที่เด่นชัดมากขึ้น ขณะเดียวกันก็หวนคิดถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางทหารที่มีบทบาทเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นเดียวกัน

ประวัติศาสตร์จีนสมัยเริ่มต้น เมื่อ ค.ศ. 1911 เมื่อจีนปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบสาธารณรัฐโดย ดร.ซุนยัตเซน (ค.ศ. 1911-1949) ต่อมาพรรคคอมมิวนิสต์ได้ปฏิวัติและได้ปกครองจีน จึงเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ ตั้งแต่ ค.ศ. 1949 จนถึงปัจจุบัน ทิศทางการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและการเมืองการปกครองจีน จึงเป็นความพยายามที่จะทำการศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมจีน โดยเริ่มจากการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อ ค.ศ. 1949 ในยุคของเหมาเจ๋อตง เติ้งเสี่ยวผิง เจียงเจ่อหมิน หูจิ่นเทา จนถึง สีจิ้นผิง ทั้งหมดนี้ก็เพื่อเป็นการเรียนรู้ทิศทางเศรษฐกิจและการเมืองการปกครองจีน

- เขียน ชีระวิทย์. จีน-ไทย ในศตวรรษที่ 21 (ปฐมบท). กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- เขียน ชีระวิทย์. นโยบายต่างประเทศจีน. กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- ไพฑูรย์ วงศ์วานิช. หลักเศรษฐกิจแบบ “สังคมนิยม”. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจเทรดดิ้ง, 2517.
- สมเกียรติ วันทะนะ. “รัฐสังคมนิยมจีนก่อนปี ค.ศ. 1979.” ใน จีน-ไทย ในศตวรรษที่ 21, บรรณาธิการโดยวรศักดิ์ มหัทธโนบล, กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- สุภา ศิริมานนท์, คำบรรยาย แคปิตะลิสม์ บทวิเคราะห์ระบบสังคมนิยมเศรษฐกิจอเมริกา. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- อภิชัย พันธเสน. พุทธเศรษฐศาสตร์ วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2544.

บทที่ 2

ประวัติศาสตร์การเมือง

- และการปกครองจีน
 - (ค.ศ. 1921-1949)
-

บทที่ 2

ประวัติศาสตร์การเมือง และการปกครองจีน (ค.ศ. 1921-1949)

จีนเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์และอารยธรรมอันยาวนานนับพันปี และก่อนศตวรรษที่ 19 จีนถือว่าตนเองเป็นอาณาจักรกลาง (Middle Kingdom)¹ ที่ใหญ่โตในเอเชียและเป็นแหล่งอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งในการศึกษาจะเกี่ยวกับความเป็นมาของสาธารณรัฐประชาชนจีนจนถึงปัจจุบัน ถือเป็นการทำความเข้าใจในเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและปัจจัยทางประวัติศาสตร์สาธารณรัฐประชาชนจีน ตลอดจนอิทธิพลของผู้นำคอมมิวนิสต์จีน การเมืองการปกครอง และเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยสังเขป

¹ไชยวัฒน์ คำชู, “บทนำ,” ใน *จีนในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง*, บรรณาธิการโดย ประทุมพร วัชรเสถียร และไชยวัฒน์ คำชู (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), 115. และอาณาจักรกลาง (Middle Kingdom) จีนถือว่าตนเองเป็นศูนย์กลางของโลก โดยเรียกคนอื่นว่า “ฟาน” (คนเถื่อน) ชาตินี้ต้องสวามิภักดิ์ (จิ้นกั๋ง) ต่อจีน ตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 ถึง 1949 จีนได้เป็นเหยื่อของจักรวรรดินิยม โดยเริ่มจากสหภาพโซเวียต อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา เข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ อิทธิพล และดินแดนในประเทศจีน